

LUNDS
UNIVERSITET

2000-talets Sverige: en undersökning av fackförbunds syn på människohandel för arbetskraft.

Emilia Persson

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRSK30:3
Termin: Vårterminen 2013
Handledare: Lena Halldenius & Karin Zackari
Omfång: Antal ord 10.404.

Abstract

Human trafficking is a social problem where people in an already vulnerable situation are taken advantage of. My research is regarding labor trafficking. I have conducted interviews with three different trade unions to get their views on the difference in protection for the various categories of workers. Hanna Arendt's theory about the importance of citizenship in order to have human rights, have guided me in my research whether or not the workers are acknowledged as citizens. In 2008, a legislative change was made in order to make it easier for foreigners with third-country-citizenship to work in Sweden. The employers are the ones making the decision if they are in need of workers or not. The employers also take advantage of the financial situation that the third-country-citizens are in. The only connections to Sweden for these people are their jobs. This leads to exploitation and if the employees aren't happy with the situation they get sent home. The workers don't count as right holders and there for doesn't count as citizens.

Human trafficking, labor trafficking, trade unions, work permit, citizenship.

Människohandel är ett samhällsproblem där människor i en redan sårbar situation utnyttjas. Min undersökning behandlar människohandel för arbetskraft, jag har utfört en intervjustudie med tre fackförbund, där jag undersökt deras syn på skillnaden av skydd för olika kategorier av arbetstagare. Med hjälp av Hanna Arendts teori om medborgarskapets betydelse för att räknas som rättighetsinnehavare, har jag undersökt om arbetstagarna räknas som medborgare eller ej. År 2008 utfördes en lagändring för att underlätta möjligheten för tredjelandsmedborgare att arbeta i Sverige. Arbetsgivaren får själv besluta om de har behov för arbetskraft och de utnyttjar arbetstagare från tredjeland och den ekonomiska situation de befinner sig i. De som kommer till Sverige för att arbeta, har endast en koppling till Sverige, och det är deras arbetstillstånd. Arbetsgivarna utnyttjar medvetet denna situation och om arbetstagaren inte accepterar arbetsvillkoren riskerar de att mista jobbet och skickas tillbaka till sina hemländer. De räknas inte som rättighetsinnehavare och kan därför inte ses som medborgare.

Människohandel, arbetskraft, fackförbund, arbetstillstånd, medborgarskap.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställningar	2
1.2	Material och avgränsningar	3
1.2.1	Primär- och sekundärmaterial	4
1.2.2	Reflektioner av material	5
2	Teori och metod	
2.1	Teori	8
2.2	Metod	10
3	Människohandel, bakgrund & i kontext	14
3.1	Min definition av människohandel	16
3.2	Kunskapsläget	16
3.3	Hotell- & restaurangförbundets migrationsprojekt	19
3.4	Migrationsverkets roll	21
4	Fackens syn på människohandel – en intervjustudie	23
5	Analys och diskussion	
5.1	Analys	32
5.2	Diskussion	34
6	Sammanfattning	37
	Referenser	38
	Bilagor	40

1 Inledning

Jag vill börja med att tacka alla som ställt upp och hjälpt mig i mitt arbete. Tack till fackförbunden, GS-facket, Målareförbundet och Byggnads som ställt upp på intervjuer, vilket utgör mitt arbete. Jag vill tacka gränspolisen som ställt upp på en telefonintervju. Jag vill även tacka migrationsverket som svarat på mina frågor kring människohandel. Slutligen vill jag också tacka mina handledare inklusive de personer som deltagit i handledningsmötena, för hjälp och guidning genom min uppsats.

Människohandel är ett enormt problem i dagens samhälle som tyvärr har hamnat i skuggan. Så länge det finns en efterfrågan på billig arbetskraft, skrupellösa arbetsgivare och kriminella ligor som utnyttjar människor som redan befinner sig i en utsatt situation, så kommer människohandel existera.

Internationell Labour Organisation (ILO) har gjort en undersökning som behandlar åren 2002-2011, deras uppskattning är att 20.9 miljoner människor fallit offer för människohandel. Det innebär att 3 på 1000 människor världen över var utsatta under deras tidsperiod för undersökningen.¹

Detta är inte ett fenomen som bara drabbar någon specifik grupp av människor, alla kan bli drabbade av arbetsgivare som inte betalar löner eller inte betalar ut rätt lön. I Sverige finns det visserligen ett skydds nät med fackförbund och i detta fallet, jag utgår från Sverige, finns kollektivavtal för att skydda arbetstagaren. Vad händer då med de som inte ingår i skydds nätet, vem skyddar dem?

FN och ILO är två av de stora internationella organen som har satt upp ramverk för att skydda människor mot tvångsarbete. Forced Labour Convention, 1930 (No. 29) är ett av dessa ramverk.²

¹ International Labour Organization, Topics – Forced Labour, Key resources, “*ILO Global Estimate of Forced Labour 2012: Results and Methodology*”, publicerad 2012-06-01, hämtad 2013-05-26, p.13
<http://www.ilo.org/sapfl/Informationresources/ILOPublications/WCMS_182004/lang--en/index.htm>.

² Forced Labour Convention, 1930 (No 29).

I Palermoprotokollet framgår det även att de stater som ratificerat protokollet skall kriminalisera människohandel.

När jag började söka information om människohandel noterade jag att majoriteten av forskningen låg på människohandel för prostitutionssyfte. Jag visste redan att utnyttjandet skede i flera former, men trots detta fanns det inte mycket skrivet om de övriga formerna. Jag började söka information om människohandel för arbetskraft och märkte att detta var något av ett gömt fenomen som sker över hela världen och är ganska svårt att upptäcka. I nästan samma veva kom inslaget om kamerunier som anlant i Sverige för att sätta plantor, den överenskomna lönen blev de sedermera lurade på. Jag ville veta vad de har för rättigheter och hur ser man på den utländska arbetskraften.

Min uppsats är en undersökning av olika fackförbunds syn på utnyttjandet av människor för arbetskraft där jag utgår från Sverige.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställningar

Problemet som jag ser det, är att människohandel är ett förhållandevis mörklagt område där man helst inte vill börja se bakom det uppenbara. Vad jag menar med det uppenbara är utnyttjandet för prostitution. Människohandel som rör sig på arbetsmarknaden är än mer mörklagt och enormt svårt att belysa eftersom det från mångas synvinkel kan se ut att vara helt enligt regelverket. När man talar om människohandel så skiljer man på mottagarländer, det vill säga slutdestinationen för arbetstagaren, och transitländer, det vill säga de länder som passeras på väg till mottagarlandet. Sverige är i den här definitionen att betrakta som ett mottagarland, då människor från olika delar av världen söker sig hit i hopp om att ta del av den västerländska välfärden.

Syftet med min undersökning är att lyfta fram hur fackförbunden ser på problematiken med dessa arbetare som befinner sig i något som närmast kan betecknas som ett ingenmansland.

Hur ser fackförbunden på skillnaden av skydd på olika kategorier av arbetstagare?

1.2 Material och avgränsningar

Jag kommer inte fokusera på människohandel för prostitution eller handel med organ. Jag kommer inte heller undersöka människohandel som har i syfte att stjäla eller tigga. Alla olika grenar av människohandel är förkastliga och lika viktiga att uppmärksamma, men jag har valt att inte undersöka handel med organ eller tiggeri och stölder eftersom detta är ämnen som är betydligt mer gömda och inbäddade i kriminella nätverk. Anledningen till att jag inte undersöker människohandel för prostitution är på grund av att det redan finns ett enormt fokus på människohandel för sexuella ändamål. Arbetskraftsutnyttjandet är den enda form av människohandel som på ytan kan se ut att vara helt legitim och därför anser jag personligen att det är en intressant aspekt att undersöka. Mitt fokus för min uppsats ligger alltså på människohandel för utnyttjandet av arbetskraft.

Räknas de överhuvudtaget som arbetstagare? Först måste begreppet ”arbetstagare” definieras. I lag om medbestämmande i arbetslivet (MBL) framgår det i 1§, ”*som arbetstagare anses i lagen även den som utför arbete åt annan och därvid ej är anställd hos denne men har en ställning av väsentligen samma slag som en anställd. Den för vars räkning arbetet utföres skall i sådant fall anses som arbetsgivare.*”³ Denna lag ger rätt till arbetstagaren att kunna påverka genom facklig aktivitet och förhandlingsförmåga. Definitionen av arbetstagare är förhållandevis vag och diffus, men arbetstagare i min uppsats omfattas av lagen jag nämnt ovan. Dessutom menar jag att en arbetstagare är en person som ingått avtal om arbetsskyldighet mot ersättning i form av garanterad lön. Arbetspresteraren är i socio-ekonomiskt anseende jämställd med en arbetstagare, alla redskap och verktyg som behövs för arbetets utförande står uppdragsgivaren för. Arbetet utförs för annan persons räkning och under dennes kontroll.⁴ De rapporter som utgjort mitt sekundärmaterial, *Nationellt Metodstöd mot prostitution och människohandel* och *Människohandel och prostitution – ur ett svenskt perspektiv*, har tillfört goda förklaringar till grunderna som utgör

³ Lag om medbestämmande i arbetslivet (MBL), 1§.

⁴ Lagen.nu, begrepp, Arbetstagare, pub.dat.okänt, hämtad 2013-05-26.
<<https://lagen.nu/begrepp/Arbetstagare>>.

människohandel, att de utgått från Sverige har inneburit en så likvärdig jämförelse som möjligt eftersom jag utgår från Sverige i min undersökning. Det negativa med dessa rapporterna är att det ligger ett oerhört fokus på prostitution, rapporterna har tenderat att skriva om människohandel och prostitution som samma sak och endast haft korta och få exempel för människohandel för andra ändamål.

Artikeln, *A labor Paradigm for Human trafficking*, har tillfört en syn på problematiken som skiljer sig avsevärt från mina rapporter vilket har kompletterat och gett en god variation av infallsvinklar till problematiken.

1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Mitt primärmaterial är intervjuer med olika fackförbund. De förbund jag har intervjuat är Målaresförbundet, GS (facket för skogs-,trä- och grafisk bransch) och Byggnads. Min urvalsprocess gjordes genom en granskning av antalet beviljade arbetsuppehållstillstånd för arbetstagare utanför EU på migrationsverkets hemsida. Där fanns ett diagram med de största yrkesgrupperna som arbetstagarna skulle arbeta för. Jag fann att skogsbrukare, byggnadsarbetare, målare och hotell- och restaurangpersonal var yrken som verkade populära.

Anledningen till att jag inte gjort en intervju med hotell- och restaurangförbundet är för att problematiken inom deras bransch är så pass belastat att de själva känt ett behov att utföra en undersökning gällande människohandel på deras arbetsplatser.⁵ Hotell- och restaurangförbundets undersökning utgör istället en del av mitt sekundärmaterial.

För att få en helhetsbild av problematiken har mitt sekundärmaterial utgjort bland annat artiklar och rapporter, vilka behandlar människohandel ur olika synvinklar och områden. Gällande tidigare forskning som behandlar prostitution har jag valt en rapport där man utgår från Sverige *Människohandel och prostitution – ur ett svenskt perspektiv*. Anledningen till att jag valde just den rapporten är för att jag i min uppsats utgår från Sverige och anser därför att en

⁵ Migrationsverket, Om migrationsverket, Statistik, Arbetstagare 2012-2013, uppdaterat 2013-05-02, hämtad 2013-05-26.

<<http://www.migrationsverket.se/info/5617.html>>.

rapport från Sverige fyller en bättre funktion än en internationell undersökning, eftersom det är stor skillnad på människohandel för prostitution storleksmässigt i Sverige och övriga Europa. Artikeln jag använt mig av är, *A labor Paradigm for Human trafficking*, och kommer från *UCLA Law review*. Artikeln riktar kritik mot det paradigm, som författaren anser vara för dominerande för att få bukt på problemet med människohandel.

Jag har utfört en kort telefonintervju med gränspolisen i Skåne jag har även samtalat med migrationsverkets presstalesperson. Detta för att belysa problematiken från så många vinklar som möjligt och för att få höra så många uppfattning som möjligt gällande denna komplexa problematik som skapades när man öppnade upp gränserna. Jag har även lyssnat på radioprogrammet Kaliber som behandlade ämnet söndagen 28 april 2013.

1.2.2 Reflektioner av material

Det har varit svårt att hitta forskning kring människohandel för arbetsmarknaden till mitt sekundärmaterial. Dessutom har det varit en sådan enorm uppsjö av forskning kring människohandel för prostitution, vilket gjort det svårt när jag skulle begränsa mig och välja forskning kring prostitutions delen. Detta är intressant för att kunna visa på likheterna i tillvägagångssättet mellan de olika huvudtyperna av människohandel.⁶ Att förfarandet är det samma men utnyttjandet sker för olika ändamål.

Jag sökte efter vetenskapliga artiklar som behandlade människohandel för arbetskraft. Min sökning Labor trafficking gav mig över 1600 träffar, där fanns träffar som behandlade alla aspekter av människohandel, men jag fann *A labor Paradigm for Human trafficking*, skriven av Hila Shamir. Artikeln är på 60 sidor och Shamir lyfter fram intressanta aspekter där hon ställer mänskliga rättigheter och arbetarrörelsen mot varandra. Shamir riktar kritik till det paradigm hon anser vara det ledande när man talar om människohandel och det är mänskliga rättigheter. Hon menar att det måste ske ett paradigmskifte för att problematiken

⁶ Jag säger huvudtyper av människohandel eftersom det främst är för prostitution och för arbete människor utnyttjas, sen finns det fler former av människohandel men det är inte de jag inkluderar i huvudtyperna.

med människohandel ska kunna lösas. Anledningen till att jag valde just den artikeln var för att den attackerar problemet från en vinkel jag inte hade förväntat mig, med intressanta påståenden, vilket jag anser gav mig ytterligare en vinkel att se på problemet. Jag ringde till *Nationellt Metodstöd mot prostitution och människohandel* och fick tips att gå in på deras hemsida där de har informations- och utbildningsmaterial. Där fanns en rapport från länsstyrelsen på cirka 60 sidor, *Människohandel och prostitution – ur ett svenskt perspektiv*. Jag valde den rapporten eftersom den utgår ifrån Sverige och det redogörs väldigt tydligt vad människohandel är och i vilka steg utnyttjandet kan ske. Jag har valt en lägesrapport av polisen, den beskriver i vilken omfattning och till vilken utbredning människohandel förekommer i Sverige.

Jag informerade intervjupersonerna inför varje intervju att mitt syfte och mål med intervjustudien är att lyfta upp problematiken med människohandel till en diskussion och föra ett samtal kring hur de olika förbunden ser på problematiken, alltså inte hur vart fackförbund behandlar problematiken inom människohandel. Det faller sig dock naturligt att fackförbunden utgår från sina egna upplevelser. Informanternas bevekelsegrunder och mål med att ställa upp i intervjuerna är utanför min påverkan, och kan skilja sig ifrån mina intressen. Detta är dock oundvikligt vid intervjustudier. Vid mina intervjuer är detta inget som jag anser har påverkat mitt resultat.

Jag kom överens med mina informanter att intervjuerna skulle spelas in. Varje informant fick sedan välja om de ville ta del av transkribering, slutgiltigt resultat eller båda delar, samtliga informanter har valt att ta del av den slutgiltiga uppsatsen. Eftersom det är fackförbundens syn på problematiken och inte intervjupersonernas egna åsikter, har jag valt att inte gå ut med namnen på informanterna utan endast vilka förbund det är jag har intervjuat. Samma princip som ovan följde vid min telefonintervju med gränspolisen, dock måste man ta i beaktande att det krävs mer av både informanten och av intervjupersonen vid telefonintervju eftersom man inte har möjlighet att uppleva personen på samma sätt som du gör vid ett möte öga mot öga.

Jag talade även vid med migrationsverkets talesperson, detta var ingen intervju utan ett informativt samtal över telefon, vilket var betydligt mer ostrukturerat och kan inte bedömas ha samma informativa värde eller tyngd som mina intervjuer lever upp till.

Jag vill även belysa det enorma engagemang jag blivit bemött med under mina intervjuer. De som ställt upp och hjälpt mig i mitt arbete med intervjuerna har visat på ett genuint intresse och kunskap inom problematiken, som det innebär när man utnyttjar människor som sätts i beroende ställning gentemot en oseriös arbetsgivare.

2 Teori och metod

2.1 Teori

Jag använder mig av Hanna Arendts teori kring medborgarskapets betydelse för att kunna nyttja mänskliga rättigheter, som sägs vara allmängiltiga. Arendt skriver att *The declaration of the Rights of Man* förändrade historia och det var inte längre allsmäktiga Gud som utgjorde lagarna utan människan som stiftade lagar. Dessa mänskliga rättigheter kom till att utgöra en mycket viktig del av det nya sekulariserade och fria samhället.⁷ Mänskliga rättigheter var/är nödvändigt för att skydda individen mot de suveräna staterna men det Arendt ställer sig kritisk till är att dessa okränkbara, allmängiltiga rättigheterna inte gick att återopa som individ utan endast som en del av ett kollektiv. Det var endast som en del av det nationella samhället som mänskliga rättigheter kunde träda i kraft.⁸

Arendt skriver om hur mänskliga rättigheter skulle vara oberoende av staten, men i det nationalbaserade systemet i Europa var det i högsta grad inte så. Folkgrupper växte fram varav deras basala rättigheter kränktes och Arendt menar att när där inte fanns någon stat som erkänner folket som sina och deras minimigaranti för rättigheter inte ens uppfylls finns inte mänskliga rättigheter för dem.⁹ De kastas ur systemet och står ensamma.¹⁰ Detta gäller även för statslösa eller papperslösa menar Arendt, att i samma stund de förlorar sin stat förlorar de även alla sina mänskliga rättigheter.¹¹ Arendts teori är mycket intressant och jag

⁷ Arendt Hannah, *The Perplexities of the Rights of Man* ur *The Origins of Totalitarianism*, Ohio, The World Publishing Company, 1951, pp.290-291.

⁸ Arendt Hannah, 1951, p.291.

⁹ Ibid, pp.291-292.

¹⁰ Ibid, p. 294.

¹¹ Ibid, p.292.

anser att den kan medföra ett mycket intressant perspektiv på hur man ser på människohandel idag, vem är egentligen skyddad mot att bli utnyttjad i dagens samhälle.

Hanna Arendt belyser även problematiken att för de, som inte hade en samhällstillhörighet, var mänskliga rättigheter ouppnåeliga, fast än att staterna grundade sina lagar på dessa rättighetsdokument som skulle gälla alla.¹² Hon menar även att detta uteslutandet av människor från en politisk tillhörighet i ett samhälle, inte bygger på bristande civilisation utan att idag lever vi i **en** värld. Med det menar hon att det kan endast i kontext med en enad värld bli så att förlusten av din politiska tillhörighet innebära förlusten av dina mänskliga rättigheter.¹³

Seyla Benhabib, professor i statsvetenskap och filosofi på Yale University, utvecklar Arendts teori ytterligare.¹⁴ Benhabib menar att en förvrängning av den moderna staten skedde när man tog bort rättigheter för oönskade minoriteter, vilket i sin tur skapade flyktingar, statslösa och människor som uteslöts. Benhabib skriver vidare att dessa grupper är skapade av nationalstaterna.¹⁵ För att ha rättigheter måste du accepteras och erkännas inom den sociala kontext som utgör din juridiska status i en viss politisk samhörighet. Deras erkännande grundar sig i moraliska anspråk, men vilka moraliska anspråk måste till exempel gästarbetaren göra för att erkännas av den sociala och politiska tillhörigheten?¹⁶ Rättigheter på grund av erkännande av ens mänsklighet, skall säkra att man kan nyttja sina rättspolitiska och medborgarliga rättigheter menar Benhabib.¹⁷

Enligt den klassiska definitionen av medborgare, så åsyftar man vilket land personen i fråga tillhör; det vill säga en medborgare i Sverige är samma sak som en svensk medborgare med svenskt pass, och vise versa. I min uppsats kommer jag hädanefter att prata om så kallat arbetsrättsliga medborgare, det vill säga alla de personer som har en laglig rätt att befinna sig i Sverige och utföra ett

¹² Arendt Hannah, 1951, p.293.

¹³ Ibid, p.297.

¹⁴ Yale University, sök Seyla Benhabib, träff nr 2, 2013-05-21, hämtad 2013-05-28.
<<http://branford.yalecollege.yale.edu/seyla-benhabib>>.

¹⁵ Benhabib Seyla, *The rights of others; Aliens, Residents, and Citizens*, Cambridge University Press, New York, 2004, p. 54.

¹⁶ Benhabib, 2004, p.56.

¹⁷ Ibid, p.59.

arbete. För att räknas som en arbetsrättslig medborgare krävs det dock att man även åtnjuter de institutionella rättigheter och skydd som medborgarskapet innebär. I fortsättningen kommer dessa personer enbart att benämnas som medborgare.

Den här skillnaden är väldigt viktig, då ett flertal personer med laglig rätt att befinna sig i Sverige ändå marginaliseras, de saknar just det här skyddet. Per definition kommer dessa personer inte att räknas som medborgare.

2.2 Metod

Jag har använt mig av en semi-strukturerad intervjumetod, metoden är viktig inom området för forskningsintervju eftersom den ger en viss flexibilitet och struktur vilket i sin tur genererar data av god kvalitet. Denna metod är mycket tidskrävande, det krävs oerhört mycket planering gällande förberedelser av ämnen, frågor, transkribering, analys, tolkning och presentation av intervjumaterialet.¹⁸ Med transkribering menas överföring av ljudmaterial till text.

En semi-strukturerad eller halvstrukturerad intervju innebär att man ställer samma frågor till de som intervjuas. Frågor genomgår en utvecklingsfas för att säkerställa ämnesfokus. Med tanke på den efterföljande komparativa analysen ska den som utför intervjun säkerställa att likvärdiga saker täcks in och att den som intervjuas leds vidare med hjälp av följdfrågor. Ungefär lika lång intervjutid ska avsättas för varje intervju, i mitt fall har intervjutiden inte överskridit 45 minuter.¹⁹ Detta gäller inte för min telefonintervju, tiden som var avsatt var 15 minuter, eftersom att intervjun med gränspolisen inte fyller samma funktion som mitt primärmaterial, utan utgör istället en del av mitt sekundärmaterial.

Det som jag beskrivit ovan utgör den strukturerade delen av intervjun medans den ostrukturerade delen är att frågorna ställs öppna eller om tillfälle ges under intervjun till att ställa frågor där intervjuaren anser att det finns mer att

¹⁸ Gillham Bill, *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande*, Holmbergs i Malmö AB, Sverige, 2008, p.103.

¹⁹ Ibid.

berätta, vilket ger respondenten möjlighet att verkligen få fram sin åsikt och göra tillägg om de anser att så behövs.²⁰

Det är viktigt att gå in med en inställning till varje intervju med öppna ögon och inte förutse att man redan vet svaren.²¹ Jag har utformat frågorna på ett sätt som har gjort att jag inte haft någon förutfattad mening. Frågorna som jag till sist kom fram till var för att ju mer jag läste rapporter och artiklar så blev tomrummet desto större, jag upplevde ett glapp där det inte fanns så mycket information.

Jag har gått in med en öppen inställning för att få ett så brett perspektiv som möjligt och för att jag vill få en så verklig bild som möjligt av hur intervjupersonerna upplever problematiken med människohandel. Efter min första intervju som var med Målareförbundet, fick jag formulera om vissa frågor en aning. Det var fortfarande av samma substans men för att göra frågorna mer specifika och för att underlätta för mina informanter vad jag faktiskt menade med mina frågor. Vissa saker som nämns i boken för att utföra metoden är till exempel saker som underlättar för personerna ifråga som ska bli intervjuade, detta är faktorer som kan komma att påverka intervjupersonens inställning.²² Därför har jag valt att göra intervjuerna på personernas respektive kontor så att de känner sig bekväma från början.

För att leda in personen i intervjun är det viktigt att förklara vad syftet med forskningen är och förklara varför jag kommer spela in intervjun, detta ger intervjupersonen en chans att ställa frågor innan själva intervjun kommit igång.²³ När jag avslutat intervjun har intervjupersonen getts möjlighet till reflektion och tillägg till sina svar. De har även tillfrågats huruvida de vill ha den fullständiga rapporten eller om de vill se transkribering, vilket leder personen till ett avslut som faller sig mer naturligt.²⁴ Jag kom överens med mina informanter att om jag hade frågor som dök upp en tid efter intervjun kunde jag kontakta de igen. I de flesta fall har det dock inte varit möjligt att komma i kontakt med intervjupersonerna igen, då jag varken har fått någon respons på telefon eller via

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid, pp. 104-105.

²² Ibid, p. 112.

²³ Ibid, p. 113.

²⁴ Ibid, p. 114.

mejlkontakt. Detta är dock en faktor vid intervju studier man inte kan kontrollera som undersökare.

Det positiva med denna typ av intervjumetod är att det skapar en balans mellan struktur och öppenhet, den uppnår ungefär likvärdigt innehåll med hjälp av stödord och att den underlättar analysen genom graden av struktur. Det negativa med metoden är att den är enormt tidskrävande, att utvecklingen av frågorna är en lång process och att transkriberingen av materialet är enormt tidskonsumerande.²⁵

Jag har även utfört en telefonintervju. Den intervjun är betydligt kortare än de andra intervjuerna. Den fyller dock en kompletterande funktion för att ge mig djupare förståelse av helhetsproblematiken, som tas upp i min huvudsakliga analys. Telefonintervjun har utförts på samma sätt som mina semi-strukturerade intervjuer. Det som är positivt med just telefonintervjuer är att man kan intervju en person helt oberoende av vart de befinner sig. Även att man hör vilket tonläge på rösten personen använder och man kan ställa följdfrågor.²⁶ Nackdelen med en telefonintervju är att man inte får den kemi som uppstår när man träffar någon öga mot öga vilket kräver en högre grad av koncentration av båda personerna. Man kan även missa antydningar och liknande som går förlorat när man utför en intervju per telefon.²⁷ Oberoende av vilken form av intervju jag har utfört, har jag valt att skicka frågorna i förväg till personerna som skall intervjuas för att de ska kunna förbereda sig. I telefonintervju-fallet underlättar även detta för personen som blir intervjuad att följa flödet och var i intervjun man befinner sig.

Vad gäller migrationsverkets medverkan så utförde jag inte en intervju utan detta var ett samtal som ägde rum i den inledande fasen av mitt arbete. Jag fick svar på mina frågor och syftet med samtalet klargjorde jag genom att inleda med varför jag ringde och förklarade att det gällde uppsatsarbete. Samtalet är dock inte inspelat eller transkriberat eftersom det inte var en planerad intervju.

Vid varje avslutad intervju har jag spelat upp materialet och transkriberat. Därefter har jag använt mitt material som text och inte intervjuer, utan istället analyserat likheter och skillnader i de intervjusvar jag fått vilket jag senare sammanställt och resulterat i kapitel fyra i min uppsats.

²⁵ Ibid.

²⁶ Gillham Bill, 2008, p.143.

²⁷ Ibid, p.144.

Därefter har jag analyserat svaren ut efter min sammanställning där jag har haft Arendts och Benhabibs teori om medborgarskapets betydelse för rättigheter och institutionellt skydd som utgångspunkt.

3 Människohandel, bakgrund & i kontext

FN har i Palermoprotokollet gjort en definition av vad människohandel är. Protokollet behandlar förebyggande, bekämpande och bestraffande av människohandel.²⁸ Palermoprotokollet var den första internationella definitionen av människohandel och alla länder som ratificerat protokollet är skyldiga att kriminalisera människohandel efter den lydande definitionen.²⁹ Definitionen är indelad i vad är det som görs, hur det görs och varför det görs, dessa tre rekvisit måste vara uppfyllda för att det ska anses utgöra människohandel. Det första rekvisitet, vad det är som görs, innefattar rekrytering, mottagande, transporterande, överföring eller hysande av person. Hur det görs kan innefatta exempelvis hot, våld, tvång, maktmissbruk, vilseledande och kontroll över annan person. Och slutligen innefattar rekvisitet varför det görs, bland annat sexuellt utnyttjande, prostitution, tvångsarbete, slaveri eller bruk eller sedvänjor som är jämförbart med slaveri och trälldom även handel med organ omfattas av definitionen.³⁰

En människohandlare kan bli dömd även om själva utnyttjandet inte ägt rum, det krävs endast att ett uppsåt för utnyttjandet har förelegat. Människohandel är något som kan innebära att den brottsutsatte skall utnyttjas för prostitution, tvångsarbete eller organhandel.³¹ Det är inte ovanligt att det är kriminella ligor som utnyttjar de brottsutsatte för att de ska stjäla.

²⁸ Emma Stenberg Ribeiro, *Människohandel och prostitution Ur ett svenskt perspektiv (REVIDERAD VERSION)*, Davidsons Tryckeri AB, Växjö, 2010, p.11.
<<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2010/manniskohandel-och-prostitution-rev-utg.pdf>>.

²⁹ Ibid, p.40.

³⁰ Ibid, p.11.

³¹ Ibid, p. 12.

Det hör inte heller till ovanligheterna att den brottsutsatte blir utnyttjad både som arbetskraft och för prostitutions ändamål, detta kallas för multipel exploatering.³²

Samtycke är något som inte spelar roll i fall gällande människohandel. Personen ifråga kan ha gått med på att föras till ett annat land för arbete, men inte under de förhållande som sedan förekommit.

Alltså räknas inte det ursprungliga samtycket som ett rättfärdigande för den som utnyttjar personen.³³ Människohandel är ett brott mot en persons frihet och frid och behandlas i 4 kap i brottsbalken, förkortas BrB.³⁴

I Sverige var det först år 2002 som människohandel för sexuellt ändamål kriminaliserades. Ytterligare två år senare, 2004, kriminaliserades även människohandel för utnyttjandet av arbetskraft, lagen omfattade också icke-gränsöverskridande människohandel.³⁵ Med gränsöverskridande menar man när personer blir transporterade från ett land till ett annat, lagen som trädde i kraft 2004 kom även till att gälla transport inom sin egen landgräns.³⁶

I polisens lägesrapport från 2011, *människohandel för sexuella och andra ändamål*, presenteras att under år 2010 togs det emot 31 anmälningar som rörde människohandel för sexuellt utnyttjande medans de under samma period tog emot 53 anmälningar gällande människohandel för andra ändamål, så som tvångsarbete eller orimliga arbetsvillkor.³⁷ Ändå så läggs det större fokus på prostitution än på brott som berör tvångsarbete och liknande. Detta bortseende från arbetsutnyttjande är skrämmande.

³² Länsstyrelsen Gävleborg, Människa & samhälle, Folkhälsa, Våld i nära relationer, Prostitution och människohandel, pub.dat.okänt, hämtad 2013-05-26.

<<http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/folkhalsa/vald-i-nara-relationer/Pages/Prostitution.aspx>>.

³³ Emma Stenberg Ribeiro, 2010, p.13.

³⁴ Rikspolisstyrelsen, *Människohandel för sexuella och andra ändamål*, lägesrapport 12, RPS Tryckeri, 2011, hämtad 2013-05-26, p.4.

<http://www.polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/M%C3%A4nniskohandel/Manniskohandel_Arsrapport_A4w.pdf>.

³⁵ Ibid, p.14.

³⁶ Ibid, p.13.

³⁷ Ibid, pp.4-5.

3.1 Min definition av människohandel

I min uppsats när jag skriver människohandel menar jag människor som blir utnyttjade för arbetskraft. Antingen förda till Sverige eller redan boende i Sverige, medborgare och icke- medborgare. Eftersom att svenska arbetsmarknaden styrs och kontrolleras av fackförbunden är det brott mot dessa avtal som främst utgör människohandel. Men även i sådana fall där arbetsgivaren helt bortser från att betala ut lön, i fall där inga kollektivavtal finns skall löner motsvara vad som är praxis för branschen, detta är ett krav från migrationsverket vid anställning av arbetskraft som kräver arbetsuppehållstillstånd. Jag vill poängtera att det inte spelar någon roll om arbetstagaren godtagit de avtal som arbetsgivaren erbjudit om de bryter mot svenska arbetsmarknads normer.

Trafficking är vad jag kallar för den inledande fasen till människohandel. Den brottsutsatte förs bort från sin hemmiljö, det behöver inte vara utanför landets egna gränser men det sker en transporter av människorna som utnyttjas och det innebär en förlorad trygghet. I min definition av människohandel betyder trafficking att utnyttjandet har börjat i samband med att personen har förts bort oavsett om det är inom samma land eller om det är till en annan världsdel.

3.2 Kunskapsläget

Jag nämnde ovan att det var 22 fler anmälningar gällande människohandel för andra ändamål än för prostitution. Det är mycket intressant just vad gäller tidigare forskning. Det ligger enormt mycket fokus på forskning och arbete kring att stoppa människohandel för prostitutions ändamål, men med tanke på ovan nämnda fakta, är det tydligt att situationen i Sverige kräver att problemen med människohandel för andra ändamål än prostitution lyfts fram. Jag vill dock poängtera att det är mycket svårt att föra någon tillförlitlig statistik kring ämnet eftersom väldigt många utsatta inte anmäler och det är en kedja av personer inblandade vilket gör det svårt att spåra.

Arbetarrörelsen och de organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter har liknande strategier och mål men de vänder sig till olika maktområden. Där de mänskliga rättigheterna vänder sig till staten, och arbetarrörelsen riktar sig snarare åt att få en jämn maktnivå på arbetsmarknaden

skriver Hila Shamir i sin artikel *A Labor Paradigm for Human Trafficking*.³⁸ Hila Shamir har på ett intressant sätt lyft fram problematiken med att trafficking / människohandel ses antingen som en kränkning av ens mänskliga rättigheter eller som utnyttjande av svag arbetskraft. Shamir lyfter fram att om man utgår från de mänskliga rättigheterna, så ser man på människorna som utnyttjas som brottsoffer. Applicerar man istället arbetarrörelsens paradigm, ser man istället på personerna som arbetstagare som har möjlighet att få sina rättigheter som arbetstagare uppfyllda. Problematiken för arbetarrörelsen handlar om en ojämn konkurrens vilket alla arbetserbjudande kan innebära.³⁹ Det som är viktigt att förstå i Shamirs argument är att de som utnyttjas bör ses som arbetstagare varav de kan få sina rättigheter uppfyllda istället för att ses på som offer utsatta av människohandel, som egentligen inte erkänns som arbetstagare.⁴⁰

De som rekryterar har ofta en koppling till de brottsutsattas land, till exempel har de varit bosatta där tidigare, vilket medför att de har tämligen god kunskap om huruvida levnadsförhållande och socio-ekonomiska förhållande ser ut. Detta bidrar till att rekryteraren lättare kan utnyttja och locka den brottsutsatte bort från hemlandet eller hemmiljön i sig. Dessutom har rekryteraren ofta goda kunskaper i svenska systemet och språket.⁴¹ Det vanligaste är informell rekrytering, det innebär att de brottsutsatta blivit kontaktade via bordeller eller strippklubbar, men även internet är en kontaktkälla. Formell rekrytering är mindre vanligt och utgörs till exempel av annonser i tidningar. Det som styr rekryteringen är efterfrågan, det kan till exempel styras av att det finns efterfrågan på en speciell hårfärg eller andra egenskaper.⁴²

Personerna som väl anlant till Sverige utsätts för diverse kontrollmetoder. Det kan vara allt från att det brukas våld mot dem eller att människohandlaren har en sådan makt över de här personerna att de mer eller mindre befinner sig i ett osynligt fängelse.⁴³ Ett sätt som man kan säkra kontroll över de brottsutsatta är att

³⁸ Shamir, Hila, *A Labor Paradigm for Human Trafficking*, UCLA Law Review 2012/10/01, Vol: 60, (pp76-136), pp.94-95.

³⁹ Ibid, p.82.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Emma Stenberg Ribeiro, 2010, p.18.

⁴² Ibid, pp.18-19.

⁴³ Ibid, p.20.

se till att de bygger upp en skuld genom att de får betala oskälig hyra eller liknande till de som tagit dem till Sverige.⁴⁴

För den brottsutsatte innebär det väldigt mycket skam att figurera i prostitutionsärenden, de oroar sig att familjen och bekanta i hemlandet ska få reda på att de sysslat med prostitution. Ofta har de ingen tilltro till myndigheter och polis och många gånger känner de brottsutsatta sig obligerade att utföra den tjänst de gått med på från början och kan klandra sig själv för sina dåliga beslut.⁴⁵

UNODC har utfört en global studie som visar att det är kvinnor som besitter den större delen av förövare vad gäller fall med människohandel. De kvinnorna som agerar ”platschef” eller rekryterare har oftast själv tidigare blivit utnyttjade för prostitutionssyfte.⁴⁶

Den organiserade brottsligheten som är gränsöverskridande har tre stora fokusområden; vapen, narkotika och människohandel. Eftersom organiserad brottslighet är mångfacetterad är det inte ovanligt att de som blir utsatta för människohandel även får agera kurir i olika sammanhang.⁴⁷

De brottsutsatta inom människohandel lider ofta både psykiskt och fysiskt av den behandling de råkar ut för. De förnedras, manipuleras, torteras och lever under fruktansvärda arbets- och levnadsförhållande, ibland så fruktansvärda att det leder till döden. De som även utnyttjas i prostitutionsändamål löper även risk för att smittas med HIV/aids, osäkra aborter och även möjlig utstötning av samhället vid en återvändning till hemlandet.⁴⁸

”Enligt UNODC:s globala studie är det relativt vanligt att till och med länder som har en specifik människohandelsbestämmelse, tillämpar andra bestämmelser för att åtala människohandelsförfaranden. Detta då vissa av de viktiga rekvisiten i människohandelsdefinitionen anses svåra att bevisa. Det leder till att många länder istället använder sig av exempelvis koppleribrottet”.⁴⁹

⁴⁴ Ibid, p.21.

⁴⁵ Ibid, p. 22.

⁴⁶ Emma Stenberg Ribeiro, 2010, p.26.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Ibid, p.29.

⁴⁹ Ibid, p. 30.

Ändå är det så att arbetsgivaren, i de fall där människohandel uppdagas, inte får några repressalier. I andra fall slutar det med koppleri. Koppleri gäller endast fall rörande sexuella tjänster och inte människohandel för andra ändamål.

Diskrimineringen sker på så många plan för de brottsutsatta. Oftast kommer de ifrån samhällen med dåliga socio-ekonomiska möjligheter, de vill förbättra sin levnadsstandard och har ofta en missledande bild av västvärlden som ett liv i garanterat överflöd och lyx. Många av personerna som utnyttjas kommer från länder av förtryck och där mänskliga rättigheter inte värderas särskilt högt, många är minoriteter och har därför svårigheter att skaffa arbete i sina hemländer.⁵⁰ Tyvärr fortsätter förtrycket och diskrimineringen när de anländer till Sverige, och det som från början setts som en god arbetsmöjlighet, följer av en situation de i många fall inte kunnat förutse.

De som utsattes för människohandel i prostitutions syfte under perioden 1999-2009 var flickor och kvinnor i åldrarna 13-36. De pojkar och män som utsatts har i huvudsak varit för andra ändamål än de sexuella.⁵¹

3.3 Hotell- & restaurangförbundets migrationsprojekt

Fackförbundet för hotell & restaurang, fortsättningsvis förkortat Hrf, har gjort en undersökning av hur kollektivavtalen följs på arbetsplatser där man anställt arbetskraft utanför EU/EES området i enlighet med lagändringen år 2008 vilket öppnade upp arbetsmarknaden i Sverige.⁵² Hrf granskade varför de anställt arbetstagare från andra länder och hur deras arbetsvillkor såg ut. Det var även ett sätt för Hrf att lyfta fram sin egen verksamhet och visa sig för både medlemmar och icke-medlemmar.⁵³ Hrf misstänkte att arbetsgivare genom lagändringen fick en möjlighet att anställa arbetskraft till billigare kostnad eftersom arbetsuppehållstillståndet är knutet till arbetsplatsen.

⁵⁰ Emma Stenberg Ribeiro, 2010, p. 30.

⁵¹ Ibid.

⁵² Hotell och restaurang facket, Om HRF, HRF tycker..., om arbetskraftsinvandring.(pdf, läs rapporten om Migrationsprojektet), publicerad 2013-02-01, hämtad 2013-05-26, p.1.

http://www.hrf.net/sites/default/files/field/doc/rapport_migrationsprojektet_slutrapport_mars_2011.pdf#overlay-context=blanketter/forhandlingsframstallan-arbetsgivare.

⁵³ Ibid.

De ville undersöka om arbetskraften som kommer utanför EU/EES åtnjuter de villkor som följer av kollektivavtalen. Hrf undersökte alltså arbetsplatser där det redan är tecknat avtal, undersökningen utfördes med arbetsplatsbesök.⁵⁴

Under tre månader besökte projektgruppen 54 arbetsplatser varav 33 arbetsplatser blev kallade till förhandling för lag- eller avtalsbrott. Av de 21 arbetsplatser som blev avskrivna, var det få som var helt felfria, men felen gick att åtgärda på plats vid besöket. I de flesta fallen var det mer än ett lag- eller avtalsbrott som hade begåtts. Hela 26 av de 33 arbetsplatserna hade begått lönedumpningar och 22 stycken hade ofullständiga lönespecifikationer och anställningsbevis. De fick fel semesterersättning, övertid och dygnsvila respekterades inte och OB-ersättningar och felaktiga kostavdrag förekom.⁵⁵ Hrf förhandlade för så väl migrationsärenden som för de övriga anställda. I 21 av de 33 ärendena som gick till förhandling lyckades man komma överens om skadestånd eller annan åtgärd, fyra fall gick vidare till central förhandling på grund av oenighet och åtta fall var fortfarande pågående vid underökningens publikation.⁵⁶

En mycket intressant punkt är att inget skadestånd utgick till medlemmar, hrf fick ett skadestånd på 253,289 SEK. Motivationen till att ingen medlem med arbetstillstånd fått skadestånd var att de var rädda för att förlora sitt arbetstillstånd.⁵⁷

I flera av fallen har personerna blivit erbjudna mer än vad minimilönerna säger enligt kollektivavtal. Ett exempel var ett erbjudande på 22 000 kr/mån, vilket var det som skickades till migrationsverket. På anställningsbeviset var summan nere på 16 000 kr/mån, men på lönespecifikationen när lönen kom, var lönen endast på 4 500 kr.⁵⁸

Hrf avslutar sin undersökning med att konstatera att det inte bara är människorna som kommer utanför EU/EES som drabbas utan att det är alla på arbetsplatsen som påverkas, samtliga har sämre avtal än vad kollektivavtalen säger. De betonar även att det är viktigt att ta migranternas situation på allvar eftersom de är knutna till arbetsplatsen och riskerar därmed att bli mer utnyttjade

⁵⁴ Ibid, p.3.

⁵⁵ Ibid, pp.3-4.

⁵⁶ Ibid, pp.5-6.

⁵⁷ Ibid, p.7.

⁵⁸ Ibid, p.8

och kan vara utsatta i samhället i stort.⁵⁹ Migrationsprojektet utfördes i Stockholm under våren 2012.⁶⁰

3.4 Migrationsverkets roll

I kapitel 6 i utlänningslagen (UtlL) behandlas vad som krävs för att en person skall få arbetsuppehållstillstånd, i kap 6, 2.1 § framgår det att arbetstagaren skall kunna försörja sig och i 2.2 § fortsätter det med att lön, försäkringsskydd och avtalsvillkor skall inte vara sämre än vad det står i kollektivavtal eller vad praxis inom branschen annars säger.⁶¹ I 5 § behandlas den beslutande myndigheten vilket är migrationsverket, det förekommer dock undantag, se 6§.⁶²

På migrationsverkets hemsida framgår information för arbetstagare om vad du ska göra eller behöver för att arbeta i Sverige. För EU/EES medborgare gäller fri rörlighet, vilket innebär att man kan börja arbeta direkt när du kommer till Sverige. Ska man vistas längre än tre månader i Sverige skall man registrera att man har uppehållsrätt. Nordiska medborgare behöver dock inte registrera sin vistelse. Alla EU/EES medborgare skall ha giltigt pass eller legitimation.⁶³ Medborgare i Schweiz behöver uppehållstillstånd om de skall vistas i Sverige längre än tre månader och som arbetstagare från Schweiz skall även arbetsintyg skickas in.⁶⁴

För medborgare utanför EU behöver du ha ett giltigt pass, ett arbetserbjudande innan du söker uppehållstillstånd och arbetsvillkoren skall vara i nivå med vad svenska kollektivavtal eller enligt praxis för branschen. Lönen skall uppgå till minst 13000 kr/mån före skatt.⁶⁵

⁵⁹ Ibid, p.8.

⁶⁰ Hotell och restaurang facket, Om HRF, HRF tycker..., om arbetskraftsinvandring, publicerad 2013-02-01, hämtad 2013-05-26.

<<http://www.hrf.net/om-arbetskraftsinvandring#0>>.

⁶¹ Utlänningslagen kap.6 2.1-2.2 §§.

⁶² Utlänningslagen kap.6 5-6 §§.

⁶³ Migrationsverket, För EU/EES-medborgare, Arbeta, publicerad 2013-04-22, hämtad 2013-05-26.

<<http://www.migrationsverket.se/info/147.html>>.

⁶⁴ Migrationsverket, Arbeta i Sverige, medborgare i ett land utanför EU, särskilda regler för vissa yrken och länder, Medborgare i Schweiz, publicerad 2013-04-22, hämtad, 2013-05-26.

<<http://www.migrationsverket.se/info/3890.html>>.

⁶⁵ Migrationsverket, Arbeta i Sverige, Medborgare i ett land utanför EU, Krav för arbetstillstånd, publicerad 2012-09-25, hämtad 2013-05-26.

<<http://www.migrationsverket.se/info/6092.html>>.

Summan 13000 kr/månad motsvarar vad man får om man har försörjningsstöd, vilket utgör en schablon för vad man bör klara sig på.⁶⁶

Jag pratade med migrationsverkets talesperson Nina Johansson, hon berättade att de har i uppgift att motverka utnyttjandet för människohandel men samtidigt förklarade hon att de inte har i uppdrag från regeringen att utföra någon uppföljning på de fall där de godkänt arbetsuppehållstillstånd.⁶⁷ I radioprogrammet Kaliber på P1 sändes reportaget ”Jobb till varje pris” söndagen den 28 april i år. I programmet får migrationsverket mottaga viss kritik på grund av att fackförbund har flertalet gånger uppmanat myndigheten att inte utfärda arbetsuppehållstillstånd. Nina Johansson svarade Kaliber med att facket endast är en remissinstans och de har ingen vetorätt gällande frågor om arbetstillstånd.⁶⁸

Händelseförloppet ser ut som följer; arbetsgivaren skickar att de vill anställa en medborgare från tredjeland med ett erbjudande om lön, detta skickas sedan till respektive fackförbund för att se om erbjudandet följer vad kollektivavtalen säger eller motsvarar kollektivavtalen. Sedan skickas ansökan vidare med fackets utlåtande till migrationsverket som tar det sista beslutet. Om ansökan godkänns får aldrig fackförbunden reda på.

⁶⁶ Migrationsverket, Nina Johansson, 2013-04-12.

⁶⁷ Migrationsverket, Nina Johansson, 2013-04-12.

⁶⁸ Sveriges Radio, P1, Programm A-Ö, Kaliber, *Jobb till varje pris*, sändes 2013-04-28, hämtad 2013-05-29. < <http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/186112?programid=1316>>.

4 Fackens syn på människohandel – en intervjustudie

Rädslan att mista jobbet

Människorna som fått sina arbetstillstånd genom ett arbete i Sverige är beroende av sitt arbete för att de överhuvudtaget ska få vistas i landet. Detta vet arbetsgivaren om, och råkar arbetstagaren ut för en oseriös arbetsgivare hör det inte till ovanligheten att detta utnyttjas till att dumpa villkoren och utsätta sina anställda för hot.

Byggnads menar att människor utsätts för detta fruktansvärda utnyttjande cyniskt och helt utan hämningar. Dessa människor befinner sig på arbetsmarknaden under någon form av hotbild kring sig, vilket medför att du gör det du blir tillsagd att göra.⁶⁹

” En större arbetsplats här i Malmö, där klargjorde man väldigt tydligt för de anställda utländska killarna att är det så att du för samtal med facket, så har du troligtvis inget jobb.”⁷⁰

Byggnads berättar att citatet ovan motiveras med att det kommer bli en kostnad för företaget om arbetstagaren talar med facket och i sådana fall kommer de bli uppsagda.⁷¹

” Jag hade en av våra medlemmar, en kille som kommer utanför Europa[...] jag förstod att han på något sätt ville berätta, -’men du får inte göra någonting.’ Så berättade han sin historia, och så sa jag ’hallå, du berättar detta för mig och du tycker inte att jag ska agera’. -’Nä gör du det så blir jag av med mitt jobb’.”⁷²

⁶⁹ Byggnads, Malmö. 2013-04-26.

⁷⁰ Byggnads, Malmö, 2013-04-26.

⁷¹ Ibid.

⁷² Ibid.

Personen som berättade detta för Byggnads fick ständigt höra från sin arbetsgivare ifall han visste att det var problem med arbetstillståndet om han inte hade någon arbetsgivare. Personen berättar vidare att han får ta cirka 3000 SEK av sin lön varje månad för att betala tillbaka till sin arbetsgivare.⁷³

Detta är i högsta grad människohandel, att behöva betala för att han ska få ha kvar sitt arbete och därmed kunna stanna i Sverige. Att befinna sig i en position där all makt ligger i arbetsgivarens händer är en oerhört utsatt situation, och man får mer eller mindre köpa sitt arbetstillstånd genom att ge pengar till sin arbetsgivare varje månad. Denna transaktion kan motiveras med att arbetsgivaren till exempel hyr ut ett boende till de anställda eller att de hjälper till med olika dokument som behövs för deras anställning.

Detta medför att den anställde är helt i beroende ställning till sin arbetsgivare både vad gäller arbetet och i många fall även vad gäller bostad och tillgång till mat. Att utsättas för hot om uppsägning bidrar till att personen går med på dumpade avtal eftersom att de vet att de annars förlorar jobbet.

GS-facket menar att problematiken med människohandel är något de ser mer och mer av. De berättar vidare hur de haft ett liknande fall som med de kamerunska skogsarbetarna, där de fått arbetsgivaren till att betala skadestånd och rätta till felaktiga avtal utifrån att de dumpat villkoren för utländsk arbetskraft.⁷⁴

Målaresförbundet berättar att människor sätts i beroendeställning och i vissa fall på något vis berör personens privatliv i hemlandet, detta är typiska exempel på de som utsätts för människohandel; de är rädda.⁷⁵

”Det finns två aspekter som är viktiga vad gäller människohandel, dels att arbetsgivaren utnyttjar arbetstagarens sårbara situation. Det andra är att det ofta skrivs individuella avtal t.ex i Polen, om arbetstagaren kommer därifrån. Dessa skrivs innan arbetstagaren kommer till Sverige. Det är ofta förekommande att det står i kontrakten att de inte får ta kontakt med facket, kommer facket ut till arbetsplatsen skall de svara följande.”⁷⁶

⁷³ Ibid.

⁷⁴ GS-facket, Lund, 2013-04-26.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Målaresförbundet, Malmö, 2013-04-21.

” Om de berättar något för de fackliga organisationerna i Sverige kan det medföra problem för familjen eller att de senare kommer svartmålas i sina samhällen. För svenska medborgare är ett problem när man blir utförsäkrad och man hamnar i ett desperat läge.”⁷⁷

Målareförbundet lyfter upp mycket intressanta aspekter med utnyttjandet här, för det första att det skrivs kontrakt som signeras innan personen ifråga anlant till Sverige. Det anser jag vara ett sätt att förmedla att de inte tillhör det svenska systemet av rättigheter.

Rädslan för att till och med svartmålas i sina samhällen där den sociala strukturen utgör en viktig kärna för hela samhörigheten påverkar också människornas sätt att stå ut med utnyttjandet. Målareförbundet bekräftar här att människohandel och utnyttjandet på arbetsmarknaden inte endast sker för icke-svenska medborgare utan detta är något som kan drabba alla som befinner sig i en desperat situation. Som medborgare åtnjuter du dock flertalet institutionella roller vilket i sin tur medför rättigheter och skydd. Men dessa arbetare omfattas inte av det skyddet. Att de riskerar att få en utsatt position i samhället där de har sitt ursprung, om de tvingas återvända, innebär att utöver det faktum att de inte existerar som rättighetsinnehavare i det svenska samhället, riskerar de dessutom även diskriminering från det som skall utgöra en trygg bas.

Utnyttjandet av medborgarskapet

De olika förbunden ser på om utnyttjandet kan vara olika beroende på vart i världen man kommer ifrån. De olika förbunden har förhållandevis olika uppfattning och upplevelser på hur utnyttjandet tar form.

GS menar att vart man kommer ifrån har betydelse när det gäller frågan av utnyttjandet. Det är lättare att utnyttja människor ju längre bort de kommer ifrån. Det är inte så vanligt att man dumpar villkoren för nordiska medborgare jämfört med länder som historiskt sätt har en tradition av att vara låglöneländer.⁷⁸

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ GS-facket, Lund, 2013-04-26.

” Om man nu är oseriös arbetsgivare så tror jag det är lättare att dumpa lönen för någon som inte har så mycket. Så säger man ’ja du får 50 spänn’ så tycker de att ’ja, men det är jättemycket’. Men säger man 50 spänn till en svensk medborgare så säger de ’nä, nä jag kollar nog vidare’.”⁷⁹

Det är alltså vanligare att dumpa villkoren för människorna som redan är utsatta ekonomiskt och kommer från en tradition av otrygg ekonomi. GS-facket poängterar även en mycket intressant sak; även om man är svensk medborgare men med utländsk härkomst, så löper man större risk att få sina villkor dumpade.⁸⁰ Det betyder att det inte spelar någon roll vad man har för nationalitet i sitt pass, för man tillhör inte samhället på samma villkor, man spelar inte efter samma regler. I min tolkning betyder det då att man inte räknas som en fullvärdig medlem av samhället och inte är en medborgare eftersom man inte åtnjuter de skydd en medborgare är berättigad till.

Målaresförbundet berättar att om det inte finns någon ansvarig i Sverige är det svårt att få tag på de som ska hållas ansvariga för utnyttjandet, det är en kedja av personer som är inblandade i vissa fall, och de vet hur de ska utnyttja vårt system.⁸¹

” Ett problem är att det är så lätt att skaffa F-skattsedel, då kan personer jobba utan kollektivavtal och liknande för att de påstås vara inhyrda och facket kan inte göra något.”⁸²

Maktlösheten av att, som förbund, inte kunna göra någonting måste vara oerhört frustrerande. Här skiljer sig förbundens svar åt en del och det framgår ett par olika aspekter som gör detta till ett sådant komplext problem. Exempelvis berättar GS att det görs skillnad på medborgare och medborgare. Målaresförbundet berättar om problemet med F-skattsedel, där man i princip avsäger sig allt ansvar som arbetsgivare. Då kan man påstå att personen är inhyrd och räknas därmed inte som arbetstagar i samma bemärkelse, utan ses då näst intill som egen företagare. Att svenska staten har ett system med så många hål och brister innebär att de skapat en arbetsmarknad som är öppen för missbruk.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Målaresförbundet, Malmö, 2013-04-21.

⁸² Ibid.

Att inte känna till sina rättigheter

Ingen av arbetarna känner egentligen till vilka rättigheter de har när de väl påbörjat sitt arbete. Det får de reda på när facket kommer till arbetsplatsen, vilket betyder att facket för det första måste veta om vilka arbetsplatser som det finns människor med arbetstillstånd på. De måste dessutom ha resurser till att kunna åka ut och informera om deras rättigheter som arbetstagare, i vissa fall behövs det även en tolk. I andra fall handlar det om att man prioriterar olika typer av förmåner i olika delar av världen. Just försäkringar är något som anses vara extra viktigt.

Om det är svenska företag, oavsett om de som jobbar där är medborgare eller ej, är det ofta inga problem för facken att värva, arbetstagarna blir oftast medlemmar. Byggnads anser att problemet uppstår när det kommer utländska företag hit.⁸³

” Då har vi en värld där du blir anställd i svenska företag, du har en värld där du kommer hit med utländska företag och så finns hela den här gråzonen där det finns människor som tjänar pengar på migrations problematiken i Sverige.”⁸⁴ Problemet är inte att de utländska företagen ska lyda svenska lagar, utan att få arbetstagarna till att bli medlemmar så de får reda på vilka rättigheter de har när de arbetar i Sverige.

Byggnads har vid flertalet tillfällen vittnat om arbetsplatser där de informerar om vilka rättigheter de har, men ingen på arbetsplatsen vågar berätta om hur de har det, på grund av hot från arbetsgivaren. Oftast får tolken på Byggnads samtal från arbetstagarna några timmar efter mötet, där de får bestämma hemliga möten för att inte visa att man för dialog med facket.⁸⁵

Det är en intressant jämförelse som Byggnads gör att det är två världar som de olika arbetstagarna blir anställda i. Jag anser att det blir en värld där man

⁸³ Byggnads, Malmö, 2013-04-26.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

accepteras i det medborgerliga samhället med rättigheter och en värld där man förtrycks och blir nekad medborgarskap och lever utan skyddsnet.

Enligt Byggnads har det gjorts undersökningar bland annat i Polen om kollektiva lösningar. De anser inte att kollektiva lösningar fyller någon funktion gällande löner, däremot anses försäkringar och liknande vara viktigt.⁸⁶ Eftersom många inte blir medlemmar i fackförbunden och att det finns oseriösa arbetsgivare, medför det att arbetstagarna inte har något skyddsnet.

Flertalet av personerna som utnyttjas kommer från kulturer eller samhällen där det inte finns förtroende för myndigheter. En hjälporganisation i Stockholm, Fackligt center för papperslösa, skriver att eftersom det är fackförbunden som styr att avtal och lagar efterlevs på arbetsmarknaden, är det bättre att kontakta dem och inte myndigheter.⁸⁷ Det är visserligen korrekt till en viss grad. Tyvärr innebär detta att man underminerar förtroendet för myndigheternas handlingskraft, varpå problem uppstår när man får order ifrån arbetsgivaren att inte tala med facket. Dessa motsägelser medför förvirring vid behov av hjälp från en högre instans. Om du blir utsatt för människohandel, så handlar det i slutändan om ett brott mot 4 kapitlet i Brotts balken och kan/ska anmälas till polisen.

” Satt med en 30-40 irländare här för ett tag sedan, på en arbetsplats i Malmö. Där de tyckte att jag skulle ge fan i deras löner, för de var nöjda. Så sa jag att det handlar inte bara om att ni ska vara nöjda, det handlar ju faktiskt om att ni har ett avtal och för att samhället ska fungera så måste alla följa samma spelregler.”⁸⁸

Byggnads representant berättar om fallet med irländarna, citatet ovan får mig att fundera över hur många det är i realiteten som är utsatta för människohandel men som aldrig uppdagas. För så länge de får sina 25-50 kr i timmen som är överenskommet, misstänker jag att de aldrig skulle berätta något för facket. Det är först när de inte får några pengar alls som de känner att det inte längre är en acceptabel situation de befinner sig i.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Fackligt center för papperslösa, Lag & kollektivavtal, pub.dat.okänt , hämtad 2013-05-29.
< <http://www.fcfp.se/?q=Lag%20%26%20kollektivavtal>>.

⁸⁸ Byggnads, Malmö, 2013-04-26.

Om detta fortlöper och hålen inte täpps igen utan det fortsätter strömma in arbetskraft som underlåter sig att utnyttjas, kommer detta växa sig allt större och sluta som ett samhällsproblem som berör alla. Något som både Målareförbundet och Byggnads tog upp är att utnyttjandet sker i flera led och det är en viktig sak att lyfta fram. Sverige tar in polsk arbetskraft, Polen tar in arbetskraft från Vitryssland och så fortsätter det.⁸⁹ Nu har polackerna som sökt arbete i Sverige fått konkurrens både i sitt hemland och i Sverige. Nu är polackerna för dyra, nu har en grupp som kan utnyttjas ytterligare börjat söka sig till Sverige, uzbekerna.⁹⁰

Ansvar för de utnyttjade

Frågan om vem eller vilka det är som ska hållas ansvarig för människor som utnyttjas är väldigt svårbesvarad. Samtliga fackförbund som jag har varit i kontakt med, har diskuterat och påpekat vem de anser skall hållas ansvariga. De har alla olika uppfattning om vem ansvaret ligger på men de är eniga om att ytterst måste ansvaret ligga på de som utnyttjar arbetstagarnas sårbara situation.

Samtidigt som de öppnade upp gränserna för arbetsmarknaden dök det upp bulvaner som bildade kommanditbolag i England. Det satt en svensk person och tjänade pengar på arbetskraft som kom till Sverige under falsk täckmantel att de tillhörde företag från England. De som tjänar pengar på dessa människor måste bära ansvaret anser Byggnads.⁹¹

GS-facket menar däremot att ansvaret ligger på flera nivåer, migrationsverket måste ha ett ansvar och arbetsgivaren har ett ansvar.⁹²

”Migrationsverkets regelverk är så konstigt konstruerat att du kan nästan i bluff-anställningsavtal påstå att de här arbetarna kommer få rätt villkor sen när de väl kommer hit så får de inte det. Och den handlingen som arbetsgivaren förbinder sig med migrationsverket, den är inte juridiskt bindande idag och det är en stor brist.”⁹³

GS-facket poängterar att största ansvaret ligger på arbetsgivaren; de vet att de gör fel och det är ett medvetet agerande från deras sida, speciellt i de fall där

⁸⁹ Målareförbundet, Malmö, 2013-04-21. Byggnads, Malmö, 2013-04-26.

⁹⁰ Sveriges Radio, P1, Programm A-Ö, Kaliber, *Jobb till varje pris*, sändes 2013-04-28, hämtad 2013-05-29.

⁹¹ Byggnads, Malmö, 2013-04-26.

⁹² GS-facket, Lund, 2013-04-26.

⁹³ Ibid.

arbetsgivaren redan har kollektivavtal.⁹⁴ GS-facket riktar även viss kritik till migrationsverket eftersom erbjudanden inte är juridiskt bindande. Detta medför en oseriös bild av myndigheten men även på systemet i helhet.

Målareförbundet menar att ansvaret för de som utnyttjas ligger på arbetsgivare som utnyttjar situationen i hemlandet, men även staten måste ta sitt ansvar gällande denna problematiken.⁹⁵

” Jag är rädd för att det inte kommer tas på mer allvar fören högutbildade jobb angrips.”⁹⁶

Kan det vara så som Målareförbundet befarar, att problemet inte tas på allvar för att det inte är chefsjobb och högutbildade arbetstagare som utkonkurreras på den svenska marknaden? Problemet är dock ett faktum och lika förkastligt oavsett vilken yrkesgrupp det angriper.

Ett exempel från Byggnads på människohandel som slutade väl:

” De bodde i en källare under fruktansvärda förhållanden, lönen de var lovade var 25 kr i timmen och det hade de inte fått heller. De hade inte ens så att de kunde äta, de hade inte fått pengar till mat. Och ja vad är detta, är detta människohandel? Vilket jag tycker det är, för någon utnyttjar de här människorna till att komma hit här och jobba. För de hade blivit överens om 25 kr i timmen vilket är en hyfsat bra lön i Lettland, detta var då 2010.”⁹⁷

Byggnads förklarar för mig att de fixade hotell till de som blivit utsatta, där de fick bo tills de hade fått de pengar de skulle ha.⁹⁸ Detta gick att åtgärda eftersom facket hade kapaciteten att föra en dialog med dessa personer och informera om vilka rättigheter de faktiskt har som arbetstagare i Sverige. Tack vare Byggnads agerande i detta ärendet innebär det att dessa arbetstagare fått ytterligare en institutionell roll.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Målareförbundet, Malmö, 2013-04-21.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Byggnads, Malmö, 2013-04-26.

⁹⁸ Ibid.

Internationellt samarbete

Fackförbunden arbetar med olika internationella organisationer och förbund för att informera om hur deras organisationer fungerar och för att få en mer jämställd marknad.

Målareförbundet har projekt i Indien, Mongoliet och Sydafrika där de byggt skolor och informerar om hur förbundet arbetar.⁹⁹ Det handlar i grund och botten om att få jämställda villkor och därför har GS-facket olika internationella samarbeten.¹⁰⁰ Byggnads driver ett väldigt tätt samarbete i Öresundsregionen med utbildning en gång om året. I år ska de ha seminarium rörande den ojunga konkurrens som finns på arbetsmarknaden. I övrigt agerar Byggnads i övriga världen där de kan hjälpa olika aktörer.¹⁰¹

GS avslutar med deras idé om varför det är viktigt med internationella samarbete.

” Jag trillar ju tillbaka till det här igen som jag sa innan med, att det är ju lättare att utnyttja någon som inte har någonting. För då går du ju med på det här återigen, att jobba för 50 spänn i timmen för att du tycker själv att det är mycket. Men har vi lyckats lyfta upp detta på en dagordning som kanske påverkar mer eller mindre hela världen så att de som har det jättedåligt idag får bättre villkor, ja då blir det ju inte lika attraktivt att resa halva jorden runt för att ta ett jobb här.”¹⁰²

Med att lyfta fram vad det är man gör som fackförbund, och lyfta upp det på en internationell nivå, är viktigt för att skapa en jämställd arbetsmarknad. Det är även viktigt för att sprida vilka rättigheter man har på den svenska arbetsmarknaden som arbetstagare. Finns det ett enat arbete internationellt vet man vad man kan förvänta sig när man antingen söker arbete eller får ett arbetserbjudande från Sverige.

⁹⁹ Målareförbundet, Malmö, 2013-04-21.

¹⁰⁰ GS-facket, Lund, 2013-04-26.

¹⁰¹ Byggnads, Malmö, 2013-04-26.

¹⁰² GS-facket, Lund, 2013-04-26.

5 Analys och diskussion

5.1 Analys

Första problemet, vilket är ”det erbjudna anställningsvillkoren”. Det är detta som GS-facket belyser, att erbjudandet är inte juridiskt bindande, utan det är ett erbjudande på en lön som oftast inte slutar på samma summa när arbetstagaren väl ska få sin lön. Hrf lyfte fram samma sak i sin rapport, de hade upptäckt att i många fall slutade lönen på en femte del från vad erbjudandet som migrationsverket fick ta del av. De oseriösa arbetsgivarna vet om att så länge de skriver en lön som motsvarar kollektivavtalen blir deras ansökan godkänd, och de är även medvetna om att den ansökan inte är bindande.

Anledningen till att detta blir ett problem är att i Sverige har vi ingen lag om lägsta löner utan det som styr gränserna för lönerna är kollektivavtal.¹⁰³ På regeringens hemsida står det att anställningsvillkoren skall vara de samma oavsett om du är svensk medborgare eller tredjelands medborgare. Detta är något som jag anser att arbetsgivarna lätt ser förbi, arbetsgivaren verkar anse att det är rättfärdigat att anställa icke-svenska medborgare för 25 kr i timmen. Detta innebär att de människorna inte är lika mycket värda på arbetsmarknaden som de som innehar svenskt medborgarskap.

Problematiken som jag påstår att svenska staten har gjort upphov till är att arbetsgivaren inte berörs överhuvudtaget om de utnyttjar människor. Det är ändå så att arbetsgivare skall följa vad som står i LAS, lagen om anställningsskydd, och detta måste omfatta alla under svensk jurisdiktion. Det innebär i förlängningen att de personer som kommer utifrån har ett skydd genom LAS. Tyvärr är det inte så enkelt, eftersom att det inte finns en lag om lägsta lön, så kan arbetsgivaren helt

¹⁰³ SEKO, Anställning & Avtal, Lön, Minimilön och lagen som inte finns, pub.dat.okänt, hämtad 2013-05-29. <<http://www.seko.se/avtal/Lon---FAQ/Minimilon-och-lagen-som-inte-finns/>>.

lagligt erbjuda personer att jobba för löner på 25 kr i timmen och eftersom att den enda kopplingen arbetstagarna har till Sverige är sitt arbete har de inte det skyddsnät som behövs.

Det enda arbetsgivaren riskerar är att möjligtvis behöva betala ut ett skadestånd, antingen till facket eller till arbetstagare, i vissa fall till båda parter. Detta förloppet kräver att facket får reda på vad som sker på arbetsplatserna. För den brottsutsatte riskeras en inkomstkälla som inte bara påverkar arbetstagaren själv utan även dennes familj som oftast är kvar i hemlandet och väntar på att få pengar skickat till sig. Jag vill lyfta fram att, som Målareförbundet nämnde, så hamnar svenska medborgare i samma desperata sits när de till exempel blir utförsäkrade. Detta är en förlust av en del av deras skyddsnät och detta medför att man tar risker med att jobba svart eller till förkastliga avtal för man måste överleva. Men som medborgare har du flera trådar av skydd vilket gör att du har flera instanser att vända dig till för att få skydd eller hjälp. Detta är alltså en situation skapad av staten utan något kontrollerande organ.

För att omfattas av det institutionella skyddet spelar det ingen roll om du är svensk medborgare eller innehar ett annat medborgarskap, det som krävs för att du ska få något rättsligt skydd är att du ska vara medlem i ett fackförbund. Majoriteten vågar inte vända sig till fackförbunden och får därför ingen hjälp. Misstänker arbetsgivaren att arbetstagaren för dialog med facket blir personen i fråga uppsagd och har cirka tre månader på sig att hitta ett nytt arbete annars blir deras arbetstillstånd ogiltigt och de skickas hem.

För tillfället ligger det ett oerhört stort ansvar på fackförbunden utan några egentliga resurser. Eftersom de inte får reda på om de som sökt arbetstillstånd blir godkända, är det svårt att utföra någon kontroll och migrationsverket själva har inte i uppdrag från regeringen att utföra några kontroller i efterhand.

5.2 Diskussion

År 2008 ändrades reglerna för arbetskraftsinvandring genom ett förslag från regeringen. Tanken var att systemet skulle bli mer flexibelt och innebära lättare rekrytering av tredjelandsmedborgare. Istället för den myndighetsbaserade

arbetsmarknadsprövningen, blev det istället upp till arbetsgivaren att uppskatta huruvida det finns behov för arbetskraft eller inte. För ett beviljande av arbetsupphållstillståndet skall arbetstagaren ha en anknytning till en specifik arbetsgivare och visst slag av arbete. Det erbjudna anställningsvillkoren och försäkringsskydden skall vara samma för arbets sökande tredjelands medborgare som för de arbetstagare som redan befinner sig i Sverige.¹⁰⁴

Personligen anser jag att det är en kombination av ojust konkurrens som försvagar arbetsmarknaden med ett utnyttjande som absolut kränker dina mänskliga rättigheter. Ser man till helheten kan arbetsmarknaden påverkas på långsikt genom att man utnyttjar personer till att arbeta för 25 kr/h och de som vill jobba till avtalsenliga löner kommer bli utan jobb.

Regeringen har lagt in en lagrådsremiss om minimistandard för sanktioner mot arbetsgivare som anställer tredjelandsmedborgare som vistas i landet olagligt. Lagrådsremissens förslag är ett straffrättsligt ansvar för arbetsgivare som anställer arbetskraft som vistas i Sverige olagligt. Straffet skall gälla oavsett om handlandet är oaktsamt eller uppsåtligt. Flera av åtgärderna innebär en ekonomisk förlust för arbetsgivaren, arbetstagaren skall få lön eller ersättning utbetalas, vid tvist kring lönen utgår man från minimilön enligt kollektivavtal. Även underentreprenörer skall bli subsidiärt ansvariga för lön och liknande ersättning.¹⁰⁵

När jag intervjuade gränspolisen om deras åsikt om huruvida lagrådsremissen kommer kunna påverka människohandels problematiken och deras tankar i möjlighet till att införliva lagen, fick jag ett svar som överraskade mig.

” De får fin lagtext så står där jättemycket men när det väl kommer ner på golvet och ska omsätta det här i praktiken så är där så många hinder och som ska uppfyllas för att man ska liksom kunna hantera och använda sig av lagstiftningen så ibland blir det inte så mycket mer än en fin text.”¹⁰⁶

¹⁰⁴ Regeringskansliet, Publikationer, Utgivningsperiod-2008, Justitiedepartementet, Proposition, Asyl, migration och integration, träff 1, *Nya regler för arbetskraftsinvandring*, publicerad 2008-05-28, uppdaterad 2010-07-16, hämtad 2013-05-29.

<<http://www.regeringen.se/sb/d/9528/a/104328>>.

¹⁰⁵ Regeringskansliet, Publikationer, Utgivningsperiod-2013, Lagrådsremiss, Justitiedepartementet, träff 16, *Genomförande av direktivet om sanktioner mot arbetsgivare*, publicerad och uppdaterad 2013-01-31, hämtad 2013-05-29.

<<http://www.regeringen.se/sb/d/16872/a/208131>>.

¹⁰⁶ Gränspolisen Skåne, 2013-04-26.

Gränspolisens menar att man ser detta om man kollar på den lagstiftning som finns mot människohandel idag. Den är så komplicerat utformad att det är svårt att uppfylla alla rekvisit vilket gör att, precis som det nämndes i rapporten från länsstyrelsen, de flesta fall som kommer till domstol inte slutar som människohandel, utan som koppleri.¹⁰⁷ Här är det dock viktigt att belysa att de fall som slutar som koppleri i domstol refererar till sexualbrott och inte människohandel för andra ändamål. Detta framgår i brottsbalken, BrB, 6 kap 12§, den som främjar och ekonomiskt utnyttjar person för sexuella förbindelser mot ersättning, riskerar att dömas till fängelse i högst fyra år för koppleri.¹⁰⁸

Åter till lagrådsremissen, detta är en utveckling i rätt riktning men likväl anser jag att detta inte ger skydd för de som befinner sig på arbetsmarknaden på lagliga grunder. De som beviljats arbetsuppehållstillstånd berörs inte av denna sanktion, vilket innebär att arbetsgivare kan fortsätta anställa människor på laglig grund och sedan utsätta de för en situation där de blir utnyttjade dagligen, istället för att ge dem den säkerhet som ett arbete ofta innebär. Det som sker om lagrådsremissen träder i kraft är att, för att uttrycka mig som Arendt, de papperslösa eller tredjelandsmedborgare, får en institutionell roll, en status som brottsutsatt. Medan de personer som har en status given arbetstagare behandlas som om de inte innehar något institutionellt skydd överhuvudtaget.

Innebörden av detta blir, eftersom att jag med medborgare menar att du omfattas av institutionellt skydd, så räknas inte arbetstagarna som befinner sig i Sverige på arbetsuppehållstillstånd som medborgare. Som medborgare omfattas du av ett helt nystan av lagar, skydd, försäkringar och du har många olika institutionella roller i samhället. Är du istället arbetstagare med arbetstillstånd har du endast en tråd som kopplar dig till Sverige och samhället och det är ditt arbete. Detta medför vad mina intervjuer har vittnat om, att arbetsgivaren har en oerhörd makt över sina anställda. De har alltså inget skydd. Hade de inte haft en arbetsplats och en arbetsgivare som hade erbjudit dem chans till arbete så hade de inte haft sitt arbetstillstånd och kanske inte heller haft möjlighet att komma till Sverige. Detta innebär att dessa arbetstagare faller rakt igenom det skyddsnät som

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ Brottsbalken, 6 kap 12§ st1.

du omfattas av som medborgare och eftersom att skyddet inte omfattar dem, kan de heller inte räknas som medborgare.

Jag förklarade i min definition, vad en arbetstagare är, där ingick att man skulle få garanterad ersättning för det utförda arbetet, det vill säga lön. I fallen som fackföreningarna lyft fram framgår det att arbetstagarna ofta undanhållits den lön de varit berättigade. Detta är ytterligare en effekt som påverkar arbetstagarens status vilket medför att de inte ens kan räknas som arbetstagare på lika grunder som om de skulle fått ersättning för deras prestation.

Om migrationsverket skall motverka människohandel bör de beakta alla omständigheter där det finns en tydlig risk för utnyttjande. De instanser som fyller en funktion av att bedöma om arbetsgivaren skall anses lämplig eller ej måste respekteras om systemet skall uppnå så goda resultat som möjligt.

I många olika sammanhang i det svenska samhället finns lagar och regler för att kontrollera och skapa balans inom olika maktförhållande. När det kommer till arbetsmarknaden finns där ingen sådan reglering i Sverige. Istället utgår man ifrån att arbetsmarknaden skall vara fri och att avtal och regleringar sker via förhandling och detta sker genom fackförbunden.

Till följd av detta blir det en ojämn maktstruktur där arbetsgivaren sitter på esset och arbetstagaren hamnar i en undergiven situation och för att kunna påverka sin situation kan de endast göra detta genom förhandling med hjälp av facket.

Citatet på sidan 17, angående lagstiftningen kring människohandel, anser jag vara mycket intressant eftersom Sverige har en specifik lagstiftning gällande människohandel. Gränspolisens bekräftade att i fall rörande sexuella tjänster slutar fallen för det mesta som koppleri. Vad gäller människohandel för andra ändamål, är det svårt att uppfylla alla rekvisit.

6 Sammanfattning

Hur ser fackförbunden på skillnaden av skydd på olika kategorier av arbetstagare? I min undersökning framgår det ett tydligt missnöje från fackförbunden som berättar om sina upplevelser av människohandel inom sina olika branscher. Att de människorna som befinner sig här på arbetstillstånd inte har några möjligheter till skydd och att de är helt i beroende ställning till sin arbetsgivare och sin arbetsplats. Vid förlust av sitt arbete så förlorar de därmed sitt tillstånd att vistas i Sverige och arbetet fungerar i dessa fallen som den enda institutionella tråden som binder dem till Sverige. Detta innebär att människorna som vistas på arbetstillstånd i Sverige och utnyttjas för arbetskraft, inte kan ses som medborgare eftersom att de inte åtnjuter samma skydd som medborgare gör.

Något som är oerhört intressant är, att även ifall man ändrar på reglerna gällande arbetstillstånd och åter inför prövningsprocessen, för att se om där finns behov att anställa människor utanför EU, kvarstår problemet med de som kan anställas innanför EU. Varför detta är intressant är att arbetstillstånden utgår från att man får kollektivavtalsenliga löner. Någon sådan kontroll finns inte om du är EU-medborgare. Detta innebär att EU-medborgare kan fortsättningsvis råka ut för att bli utnyttjade utan någon kontrollerande instans överhuvudtaget. De människorna innehar ingen institutionell roll, de har inga rättigheter och inget skydd och kan där med inte räknas som medborgare. Situationen på arbetsmarknaden är ett resultat av att svenska staten gjort en lagändring år 2008 för att göra den svenska arbetsmarknaden lättillgänglig och attraktiv för utländsk arbetskraft. Staten har dock inte sätt till så att människorna skyddas och för nuvarande finns där ingen kontrollerande myndighet, vilket gör att svenska arbetsmarknaden är öppen för missbruk.

Referenser

Informanter:

Byggnads, Malmö

Gränspolisen, Skåne

GS (facket för skogs-,trä- och grafisk bransch), Lund

Migrationsverket

Målareförbundet, Malmö

Litteratur:

Arendt Hannah, *The Perplexities of the Rights of Man* ur *The Origins of Totalitarianism*,
Ohio, The World Publishing Company, 1951.

Benhabib Seyla, *The rights of others; Aliens, Residents, and Citizens*, Cambridge University Press, New York,
2004.

Gillham Bill, *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande*, Holmbergs i Malmö AB, Sverige, 2008

Artikel:

Shamir, Hila, *A Labor Paradigm for Human Trafficking*, *UCLA Law Review* 2012/10/01, Vol: 60, (pp76-136)

Internetkällor:

Emma Stenberg Ribeiro, *Människohandel och prostitution Ur ett svenskt perspektiv (REVIDERAD VERSION)*,
Davidsons Tryckeri AB, Växjö, 2010, p.11. (ISBN: 978-91-7281-393-9)
<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2010/manniskohandel-och-prostitution-rev-utg.pdf>

Fackligt center för papperslösa, Lag & kollektivavtal, pub.dat.okänt, hämtad 2013-05-29.
<http://www.fcfp.se/?q=Lag%20%26%20kollektivavtal>

Hotell och restaurang facket, Om HRF, HRF tycker..., om arbetskraftsinvandring,(pdf, läs rapporten om
Migrationsprojektet), publicerad 2013-02-01, hämtad 2013-05-26.
http://www.hrf.net/sites/default/files/field/doc/rapport_migrationsprojektet_slutrapport_mars_2011.pdf#overlay-context=blanketter/forhandlingsframstallan-arbetsgivare

Hotell och restaurang facket, Om HRF, HRF tycker..., om arbetskraftsinvandring, publicerad 2013-02-01,
hämtad 2013-05-26.
<http://www.hrf.net/om-arbetskraftsinvandring#0>

International Labour Organization, topics – Forced Labour, Key resources, “ILO Global Estimate of Forced Labour 2012: Results and Methodology”, publicerad 2012-06-01, hämtad 2013-05-26.
http://www.ilo.org/sapfl/Informationresources/ILOPublications/WCMS_182004/lang--en/index.htm

Lagen.nu, begrepp, Arbetstagare, pub.dat.okänt, hämtad 2013-05-26.
<https://lagen.nu/begrepp/Arbetstagare>

Länsstyrelsen Gävleborg, Människa & samhälle, Folkhälsa, Våld i nära relationer, Prostitution och människohandel, pub.dat.okänt, hämtad 2013-05-26.
<http://www.lansstyrelsen.se/gavleborg/Sv/manniska-och-samhalle/folkhalsa/vald-i-nara-relationer/Pages/Prostitution.aspx>

Migrationsverket, Arbeta i Sverige, Medborgare i ett land utanför EU, Krav för arbetstillstånd, publicerad 2012-09-25, hämtad 2013-05-26.
<http://www.migrationsverket.se/info/6092.html>

Migrationsverket, Arbeta i sverige, medborgare i ett land utanför EU, särskilda regler för vissa yrken och länder, Medborgare i Schweiz, publicerad 2013-04-22, hämtad, 2013-05-26.
<http://www.migrationsverket.se/info/3890.html>

Migrtionsverket, För EU/EES-medborgare, Arbeta, publicerad 2013-04-22, hämtad 2013-05-26.
<http://www.migrationsverket.se/info/147.html>

Migrationsverket, Om migrationsverket, Statistik, Arbetstagare 2012-2013, uppdaterad 2013-05-02, hämtad 2013-05-26
<http://www.migrationsverket.se/info/5617.html>

Regeringskansliet, Publikationer, Utgivnings period-2008, Justitiedepartementet, Proposition, Asyl, migration och integration, träff 1, publicerad 2008-05-28, uppdaterad 2010-07-16, hämtad 2013-05-29.
<http://www.regeringen.se/sb/d/9528/a/104328>

Regeringskansliet, Publikationer, Utgivningsperiod-2013, Lagrådsremiss, Justitiedepartementet, träff 16, Genomförande av direktivet om sanktioner mot arbetsgivare, publicerad och uppdaterad 2013-01-31, hämtad 2013-05-29.
<http://www.regeringen.se/sb/d/16872/a/208131>

Rikspolisstyrelsen, Människohandel för sexuella och andra ändamål, lägesrapport 12, RPS Tryckeri, 2011, hämtad 2013-05-26..
http://www.polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/M%20C3%A4nniskohandel/Manniskohandel_Arsrapport_A4w.pdf

SEKO, Anställning & Avtal, Lön, Minimilön och lagen som inte finns, pub.dat.okänt, hämtad 2013-05-29.
<http://www.seko.se/avtal/Lon---FAQ/Minimilon-och-lagen-som-inte-finns/>

Sveriges Radio, P1, Programm A-Ö, Kaliber, *Jobb till varje pris*, sändes 2013-04-28, hämtad 2013-05-29.
<http://sverigesradio.se/sida/avsnitt/186112?programid=1316>

Yale University, sök Seyla Benhabib, träff nr 2, publicerad 2013-05-21, hämtad 2013-05-28
<http://branford.yalecollege.yale.edu/seyla-benhabib>

Internationella konventioner:

Forced Labour Convention, 1930 (No29).

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=1000:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:312174

Bilagor

Intervjufrågorna

Hur ser ni på problematiken rörande människohandel för utnyttjandet av arbetskraft?

Tror ni det finns någon skillnad på utnyttjandet gällande medborgare eller icke-medborgare?

EU:s direktiv om sanktioner mot arbetsgivaren ligger som lagrådsremiss på regeringens bord nu. Kommer denna kunna påverka?

Vem bär ansvaret för de som utnyttjas?

Finns det något internationellt samarbete för att stoppa människohandel på arbetsmarknaden?

Lagar

Lag (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet, MBL

1 §, Denna lag äger tillämpning på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Som arbetstagare anses i lagen även den som utför arbete åt annan och därvid ej är anställd hos denne men har en ställning av väsentligen samma slag som en anställd. Den för vars räkning arbetet utföres skall i sådant fall anses som arbetsgivare.

Utlänningslag (2005:716), UtlL

6 kap 2 §, Arbetstillstånd får ges till en utlänning som erbjudits en anställning, om 1. anställningen gör det möjligt för honom eller henne att försörja sig, och 2. lönen, försäkringsskyddet och övriga anställningsvillkor inte är sämre än de villkor som följer av svenska kollektivavtal eller praxis inom yrket eller branschen.

5 § Beslut om arbetstillstånd meddelas av Migrationsverket.

6 § Av 8 kap. 14 och 21 §§ följer att regeringen och den instans som prövar överklagande av beslut om avvisning och utvisning i vissa fall också får besluta om arbetstillstånd.

Brottsbalk, BrB

6 kap 12 § st1, Den som främjar eller på ett otillbörligt sätt ekonomiskt utnyttjar att en person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning, döms för *koppleri* till fängelse i högst fyra år.